

Amic meu, em sembla que és a tu a qui escric

El 2 de gener passat va morir l'escriptor anglès John Berger. Nascut a Londres fa noranta anys, des del 1962 vivia a França. Crític d'art, novel·lista, pintor i poeta, és autor de llibres tan influents com *Maneres de mirar*, publicat el 1972, el mateix any en què va guanyar el premi Booker per la novel·la *G.*

EULÀLIA BOSCH

Potser no ens coneixíem encara, John, quan jo llegia les històries escrites per André Gide. Segur que si n'haguéssim parlat, hauria conservat els teus comentaris en alguna de les meves llibretes de notes.

No ha estat fins fa poc, però, que em va caure a les mans una edició catalana de *L'escola de les dones* escrita per Gide el 1929. Poques setmanes després vaig trobar també *Robert*. Els dos textos van ser magníficament publicats l'any 1937 a la Biblioteca de la Rosa dels Vents.

L'escola de les dones és el títol amb el qual Geneviève, la filla d'Éveline i Robert, posa en mans d'un editor el diari de la seva mare després que ella morís. Robert, el pare, summament ofès amb la filla per haver fet públic aquest relat que parla d'ell en termes que ni accepta ni reconeix, envia la seva pròpia versió de la mateixa història a l'editor tot preguntant-li que la publiqui. L'editor l'accepta i la publica amb el títol de *Robert*. Finalment, Gide escriu també *Geneviève*.

Aquests dies, volent retenir la teva veu, John, he trobat a la xarxa la conversa que vas mantenir l'any 1983

amb Susan Sontag parlant del fet mateix d'escriure històries. *La mort, deies tu, és el començament de la història. Després de la mort, el narrador pot començar a escriure la història d'aquella vida... Un narrador ve a ser un secretari de la mort. Pot llegir la vida travessant aquesta negror.*

Sentir-te explicar aquesta idea, John –amb la qual Sontag no estava d'acord, per cert– em va fer recordar la lectura recent d'aquests relats de Gide i la força que naixia del fet que el personatge d'Éveline hagués mort just en el moment en el qual comença la narració. Em va semblar un exemple directe del que deies. I més encara, després d'haver vist com aquesta mort d'Éveline no només havia generat un relat, sinó tres.

Quantes històries s'acumulen després de cada mort?

Ara que tu també ens has deixat... qui escriurà la teva història? Em costa pensar que algú ho pugui fer millor que l'encadenament dels teus mateixos llibres, els teus dibuixos, els teus versos, els guions de les pel·lícules i les obres de teatre que vas escriure plenes d'aquells silencis reflexius tan teus, buscant la paraula justa... Però, qui sap, potser un dia tu mateix, transformant en personatge, viuràs una nova vida entre les pàgines que algú escriurà pensant en aquest 2 de gener del 2017.

Ara com ara, però, veig les teves històries, arreglades a la prestatgeria, com les perles d'aquells collarets africans fets d'un conjunt de pedres, totes elles diferents, travessades per un resistent fil de cuir només visible prop de la vaga i el nus que el tanca. Un fil de cuir que porta el teu nom, John.

*

T'he conegut com a escriptor i narrador d'històries. Mai no en vas tenir prou amb l'escriptura, crec. Llegir fragments dels teus textos en veu alta

era per a tu un plaer evident que vas fer extensiu a audiències d'arreu del món.

Encara em sembla sentir-te llegint delicadament aquella primera pàgina de la teva novel·la *A Painter of Our Time*, quan el narrador arriba a l'estudi del seu amic i, només posar la clau al pany, sap, i ens fa saber, que el pintor Janos Lavin ha marxat per sempre.

Seguint el que deies en la conversa amb Susan Sontag, la història comença justament en aquest instant: *El lloc estava completament tranquil, com si jo estigués escoltant una absència acumulada de so.*

He tornat a aquesta pàgina moltes vegades. He tornat a entrar en aquest estudi buit. He tornat a la vida de Janos, que tu feies que el narrador llegís en els objectes abandonats a la llum de tardor que entrava per la finestra. He tornat a llegir com apareixia el seu diari, com el narrador se l'endua i finalment el publicava.

Encara avui hi torno, però aquesta vegada, quan obro el llibre i començo a llegir, no sento la teva veu. Em sembla sentir la veu, fins avui desconeguda, de Janos Lavin. Ell ha esdevingut ara el narrador. Ara ets tu qui ha marxat per sempre. El sento queixar-se del fet que el seu diari fos robat però no em sembla que digui res respecte a la seva publicació. És com si xiuxiueges: *Tothom creurà que el protagonista d'aquesta novel·la ets tu, John. Resulta massa evident que la teva visita al meu estudi, que descrius a les pàgines titulades «El començament», no és més que un recurs literari...*

On acaba una persona i comença un personatge? En la mort?

Tanco els ulls i segueixo sentint el silenci de Janos passejant amunt i avall fins que confonc el seu estudi amb el teu. Aleshores, veig el banc de fusta prop de la llar de foc de Quincy, el ram d'espígol sobre l'hule de la taula i el teu dibuix on només s'endevina l'inici d'una flor. Miro enfora i veig el jardí per la finestra. Dins, prop dels fogons, l'ampolla d'oli provinient de Palestina, el quadre sobre la pica de rentar plats, els llibres al fons...

Quan, per fi, obro els ulls altra vegada, em sembla sentir-te dir amb gran

convenciment que hi ha moltes *maneres de mirar*. Tantes potser com històries es poden escriure a partir d'un mateix fet.

*

Ara que, per força, t'haig de retrobar en el record, també em sembla que són moltes les maneres de recordar. L'Éveline de Gide escrivia un diari. Janos Lavin, també. Com recordaves tu, John?

En una de les meves llibretes de notes hi trobo el que podria ser un record o una història completa, qui sap. Comença amb una citació de la teva novel·la *To the Wedding*:

En Gino m'ha regalat un anell daurat en forma de tortuga. Cada dia decideixo com posar-me'l. Puc portar-lo amb la tortuga tornant a casa, nadant cap a mi, apuntant amb el cap al meu canell, o el puc portar al revés, amb la tortuga sortint a conèixer el món. És d'un metall menys pesant que l'or i és més blanquinós. Segons en Gino, és un anell africà; va trobar-lo a Parma. Avui sortiré amb la tortuga a veure món.

Vaig llegir el paràgraf dues vegades. No m'ho podia creure. Jo tenia aquell anell. I el feia servir exactament de la mateixa manera. La peculiaritat del meu era que el seu diàmetre era molt gros pel meu dit i havia de vigilar-lo sempre per no perdre'l.

En Pep me l'havia regalat a mi, com en Gino a la Ninon? Quanta ficció hi ha en la vida real? Quanta realitat s'amaga en la ficció?

Van passar uns quants mesos, fins que tots tres, en Pep, tu i jo ens vam trobar a París. Parlàvem del què fèiem i del que volíem fer, aprofitant aquesta hora foscant que convidava a les confidències.

Arribat un cert moment, vaig treure'm de la butxaca un petit sobre, on feia temps que l'anell esperava la seva ocasió, i te'l vaig donar sense més. Cap explicació, cap justificació.

Jo em vaig quedar pendent de la teva mirada, en Pep somreia i tu, sorprès, vas desfer el paquetet.



© John Christie

John Berger, retrat per John Christie

Dubtant, movent-te a la cadira sense trobar les paraules, em vas mirar i em vas dir:

—D'on l'has tret?

—En Pep me'l va portar de l'Àfrica. Vaig deixar passar uns segons i vaig seguir:

—A mi, em va gran, he pensat que potser a tu...

—Saps que no n'havia vist mai cap? Saps que no sabia si existien de debò?

I vas començar a resseguir aquella colla de sons que et feien peculiar, admiratiu, agraït, tendre, intel·ligent, únic...

Te'l vas posar al dit anular i jo et vaig veure com un d'aquells vells africans savis que saben llegir els elements de la natura, tenen una mirada lúcida sobre la transcendència i sobre les petites coses de la vida quotidiana, aconsellen, expliquen històries i mantenen sempre viu l'interès de les persones i de la comunitat per conèixer les coses tal com són.

Mesos més tard, em vas telefonar per preguntar-me si estaria d'acord que, temporalment, passessis l'anell a

un amic teu que estava molt malalt. Creies que tenir l'anell l'ajudaria. Jo, curiosament, també ho vaig creure.

També la Ninon emmalalteix a *To the Wedding*. El metge li fa saber que és seropositiva i ella, des del fons de la seva tristor, sense acompanyar-lo de cap paraula, torna l'anell a en Gino, que li respon: «Ninon, no entenc res. M'has tornat l'anell de la tortuga. Vas deixar-lo a la bústia sense ni una nota, sense res... Però et trobaré i t'estimaré».

*

Et vaig trobar i et vaig estimar i un anell com el teu, encara massa gros pel meu dit, viu sobre la taula on, de tan en tan, escric històries. De vegades la tortuga em mira lliurement i de vegades m'obliga a no perdre el món de vista. ■

Eulàlia Bosch (Barcelona, 1949), llicenciada en filosofia i en història, té una llarga dedicació en l'àmbit de l'educació i de les arts plàstiques. Va comissariar l'exposició sobre la correspondència entre John Berger i John Christie recollida en el llibre *I send you this Cadmium Red* (Actar, 2000).